

ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ АХБОРОТНОМАСИ

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2023-1/3

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2023

Бош муҳаррир:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Таҳрир хайати:

<i>Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.</i> <i>Абдуллаев Баҳром Исмоилович, ф-м.ф.д.</i> <i>Абдуллаев Равшан Бабажонович, тиб.ф.д., проф.</i> <i>Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович, т.ф.д., проф.</i> <i>Аззамова Гулчехра Азизовна, т.ф.д., проф.</i> <i>Аимбетов Нагмет Каллиевич, и.ф.д., акад.</i> <i>Аметов Якуб Идрисович, д.б.н., проф.</i> <i>Бабаджанов Хушнот, ф.ф.н., проф.</i> <i>Бекчанов Даврон Жуманазарович, к.ф.д.</i> <i>Буриев Хасан Чутбаевич, б.ф.д., проф.</i> <i>Ганджаева Лола Атаназаровна, б.ф.д., к.и.х.</i> <i>Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д.</i> <i>Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д.</i> <i>Дўсчанов Бахтиёр, тиб.ф.д., проф.</i> <i>Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад.</i> <i>Жугинисов Тангирберген Исаевич, б.ф.н., доц.</i> <i>Жуманиёзов Зоҳид Отабоевич, ф.ф.н., доц.</i> <i>Жуманов Мурат Арепбаевич, д.б.н., проф.</i> <i>Кадирова Шахноза Абдухалиловна, к.ф.д., проф.</i> <i>Каримов Улғубек Темирбаевич, DSc</i> <i>Қутлиев Учқун Отобоевич, ф-м.ф.д.</i> <i>Ламерс Жон, қ/х.ф.д., проф.</i> <i>Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф.</i> <i>Махмудов Рауфжон Баходирович, ф.ф.д., к.и.х.</i> <i>Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф.</i> <i>Мирзаева Гулнара Саидарифовна, б.ф.д.</i>	<i>Пазилов Абдуваеит, б.ф.д., проф.</i> <i>Рахимов Раҳим Атажанович, т.ф.д., проф.</i> <i>Рахимов Матназар Шомуротович, б.ф.д., проф.</i> <i>Рашидов Негмурод Элмуродович, б.ф.н., доц.</i> <i>Рўзибоев Рашид Юсупович, тиб.ф.д., проф.</i> <i>Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф.</i> <i>Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад.</i> <i>Салаев Санъатбек Комилович, и.ф.д., проф.</i> <i>Сапарбаева Гуландам Машариповна, ф.ф.ф.д.</i> <i>Сапаров Каландар Абдуллаевич, б.ф.д., проф.</i> <i>Сирожов Ойбек Очилович, с.ф.д., проф.</i> <i>Сотилов Гойипназар, қ/х.ф.д., проф.</i> <i>Тожибаев Комилжон Шаробитдинович, б.ф.д., академик</i> <i>Холлиев Аскар Эргашевич, б.ф.д., проф.</i> <i>Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д.</i> <i>Чўпонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц.</i> <i>Шакарбоев Эркин Бердикулович, б.ф.д., проф.</i> <i>Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц.</i> <i>Эичанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., доц.</i> <i>Ўразбоев Ғайрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д.</i> <i>Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д.</i> <i>Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д.</i> <i>Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.</i> <i>Худайбергана Дурдона Сидиқовна, ф.ф.д.</i>
---	---

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№1/3 (97), Хоразм Маъмун академияси, 2023 й. – 149 б. – Босма нашрнинг электрон варианты - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтақавий бўлими – Хоразм Маъмун академияси

© Хоразм Маъмун академияси ноширлик бўлими, 2023

МУНДАРИЖА
ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Alieva N. Conceptual foundations for the study of phraseological units and collocations in english, russian and uzbek	5
Aytmuratov A.M. Raqamli texnologiyalar sohasidagi yangi terminlarning til ilmi sohasidagi ahamiyati	7
Bekmurodova F.N. Translation issues of linguacultural concepts in novels	11
Haydarov A.A., Mansurova D. So'zlashuv va badiiy nutqda intonatsiyaning roli	14
Haydarov A.A., Mo'minova R. Antroponimlarni tahliliy o'rganish	17
Haydarov A.A., Ro'ziyeva N. Konnotativ ma'noning nutq birliklarida ifodalanishi	19
Haydarov A.A., Sattorova Sh. Modallikning ifoda vositalari	22
Husaynova M.M. O'zbek milliy latifalari matning leksik-stilistik xususiyatlari	24
Ishqobilova H. The concept of value in linguistic culture and its brief analysis within the concepts of "hospitality and solidarity"	26
Ismoilova O.I. HNP ₂ komponenti o'rinda kelgan ikki valentli elementlar ifodalagan sintaksemalar	29
Jurayeva N.G. Mumtoz she'riyatning nazm tuzilishiga bir nazar	33
Khakimova M.F. The literary translation of the passage from A. Mukhtar's novel "Platan"	37
Kutlimuratova G.K. Konsepsiya maydon qurilishi haqida	40
Makhammadov B. Ingliz tilidagi AOTMI terminlarining genetik xususiyatlari	42
Mahmudjonova M.X. Sintaktik sathda valentlik nazariyasi haqida ayrim mulohazalar	47
Mavlonova M.M. Pedagogical strategies of improving english in andragogy education	50
Minniqulov I.U. Tilshunoslikda aksiologik yondashuvning nazariy-metodologik asoslari	53
Mirzazoda D.M. O'zbek tilida suyish funksional-semantik ma'nosining gender xususiyatlari	56
Nurjanov O. O'zbek tili etnografik leksikasining dialektal xususiyatlarini o'rganish muammosi	60
Qodirova M., Soqiyeva Sh. Pronominal murojaat shakllarida implikaturaning roli	62
Qulniyozova Sh.N., Uralova O.P. O'zbek va ingliz tillarida kosmonimlar hosil bo'lishining linguokulturologik xususiyatlari	65
Sabirova N.E. Xorazm dostonchiligi rivojida Ustoz-shogirdlik an'analari	67
Saparova Q.O., Irgasheva U.A. Xitoy tiliga oid til materiallarini baholash xususiyatlari haqida	71
Sapayeva F.N. Xorijiy tillarni (ingliz tili) o'zlashtirishda o'yinlar orqali og'zaki nutqni rivojlantirish	74
Shokarimova K.A. Poetik matnlarda vizualizatsiya darajalari	77
Sobirov M.M. About learner's dictionaries of uzbek language	79
Turdimurodov S. Evfemik graduonimiyada aynanlik va farqlilik tamoyili	82
Ubaydullayeva Z.H. Hissiyot tushunchasi va hissiyotlar lingvistikasi	85
Xusainova Sh.E. Tibbiyot sohasi misolida termin va tushuncha munosabati	89
Абдувалиев М.А. Ўзбек тилида тўсиқсизлик концептини воқелантирувчи лексик birliklar	92
Азимов У.С. Одний фольклоризм: таржима ва аслият	94
Бегимов О.Т. Сарик сўзининг апеллятив ва ономастик сатҳда қўлланиш хусусиятлари	97
Вахабова М.Т. Становление лингвокультурологии как самостоятельной научной дисциплины	101
Есемуратова У.Х. «Давлетярбек» достони ва достондаги образлар	104
Казаков И.Р. Қорақалпоқ тилшунослигида лингвокультурологик талқинлар	106
Мадалов Н.Э. Инглиз ва ўзбек тилларидаги табиат ҳодисаси билан боғлиқ мақолларда синоним ва антоним муносабатларини ифодаланиши	110
Мамурова М.М. "Ғазнавийлар" романида халқ оғзаки ижоди намуналарининг ўрни ва туш мотиви	114
Мақсетова З.Ш., Джолдасова Г.Б. Инсон интеллектуал қобилиятин ифодаловчи фразеологик birliklar таҳлили	117
Минаварова Г.М. Заимствование – как процесс развития языка	120

Низомова Ш.Ш. Замоनावий шеърятда сув ва олов билан боғлиқ образларнинг поэтик вазифаларда ифодаланиши	122
Рузиева М.Х. Замоनावий тилшуносликда лисоний шахс тушунчаси	125
Сарсенбаев Қ.Ж. Т.Қайипбегеновнинг “Муғаллимге раҳмет” повести	128
Султанова З.С. Умар Хайём рубоиёти таржималарининг хусусиятлари	131
Тухтасинова Н.Б. Научно-теоретические основы исследования агнографических произведений	136
Убайдуллаева Д.Р. Шарт компонентли гипотаксемаларнинг семантик ва коммуникатив-прагматик турлари кийёсий тадқиқи	143
Хайдаров А.А., Юнусова М. Полисемиянинг асосий манбалари	145

бирликларининг прагматик аспектини қиёсий таҳлил қилишда қуйидаги масалалар эътиборга олинди: шарт конструкциялари прагматик аспектининг мулоқот жараёнидаги тадқиқи, уларни сўзловчининг коммуникатив-прагматик мақсадига боғлиқ ҳолда тадқиқ этиш, шарт формаларининг прагматик хусусиятларини белгиловчи контекстуал омилларни аниқлаш, уларнинг прагматик функцияларини ўрганиш ва мулоқот иштирокчиларига прагматик таъсири каби масалалар.

Шарт маъно билдирувчи конструкциялар фақатгина шарт муносабат эмас, балки яширин прагматик маъно ҳам билдириши мумкин бўлиб, бундай прагматик маъно турлари фақатгина контекстда юзага чиқади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Angeliki A., Rene D. Pragmatic conditionals. Thessaloniki: Aristotle University, 1996.
2. Ch. Dickens. Oliver Twist. Penguin Books Paperback, 2003. 608.
3. Denis J. Hilton., Jean-François Bonnefon. Pragmatics at Work: Formulation and Interpretation of Conditional Instructions. Toulouse: Universite Toulouse, 2011.
4. E. Hemingway. A Farewell to Arms. – Л.: Просвещение, 1971
5. Hornby, A. S., & Wehmeier, S. (Ed.). (2000). Oxford's advanced learner's dictionary of current English (6th ed.). Oxford: Oxford University Press
6. M. Mohammadi, J. Fischer, M. Langner & R. Klabunde. 2018. Conveying the user's intention by generating speech act conditionals as indirect answers. Proceedings of KONVENS 2018.
7. Manfred Krifka. Biscuit Conditionals as Anticipatory Speech Acts// Workshop —Biscuit Conditionals. Universität Hamburg, 2017.
8. Richard A. Young. A classification of conditional sentences based on Speech Act Theory// Grace Theological Journal, Vol 10, Issue 1, 1989.
9. THE SUNDAY TIMES. APR 25 2003.
10. The New York Times. May. 21, 2009
11. W. Collins. The woman in white M.: Visshaya shkola, 1973
12. А.Қодирий. Ўткан кунлар. Роман. "Шарк", 2013 182 б.
13. П.Қодиров. Юлдузли туллар. Т.: Ўқитувчи нашриёт матбуоти, 2018. 214 б.
14. С.Ахмад. Уфк. Трилогия. Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1976. 222 б.
15. Ч.Айтматов. Асрга татигулик кун. Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1989. 85 б.
16. Хошимов Ф.М. Сложноподчиненные предложения с придаточными цели в разносистемных языках. – М. 1982
17. Хошимов Ф. М. Типология сложных предложений разносистемных языков. – Т.: Фан, 1991
18. Хошимов Ф. М. Типология сложного предложения в разносистемных языках. – Т. 2002
19. G'orrogova, N., & Ubaydullayeva, D. (2022). A communicative pragmatic study of means of expressing directive speech acts in english and uzbek languages. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(12), 825-827.
20. Ubaydullayeva, D., & Raxmonqulova, M. (2022). development of social direction in linguistics. *Science and Innovation*, 1(6), 869-873.
21. Ubaydullayeva, D., & Qayumova, S. (2022). O'zbek Xalq Maqollarining O'zbek Folklorshunosligida O'rganilishi. *Miasto Przyszłości*, 30, 133-134.

УЎК 81.119

ПОЛИСЕМИЯНИНГ АСОСИЙ МАНБАЛАРИ

А.А.Хайдаров, проф., ф.ф.н., Бухоро Давлат Университети, Бухоро
М.Юнусова, магистрант, Бухоро Давлат Университети, Бухоро

Аннотация. Ушбу мақолада инглиз ва ўзбек тилларида полисемия ҳодисаси ҳақида, унинг асосий манбалари эвфемизм ва дисфемизмлар натижасида юзага келадиган маънолари ҳақида фикр юритилди.

Калит сўзлар: полисемия, полисемантик сўзлар, эвфемизм, дисфемизм лексик қатлам, сўз ясаш, экстралингвистик интралингвистик

Аннотация. В данной статье рассматривается явление полисемии в английском и узбекском языках, основными ее источниками являются эвфемизмы и дисфемизмы.

Ключевые слова: полисемия, многозначные слова, эвфемизм, дисфемизм, лексический состав, словообразование, экстралингвистический, интралингвистический

Abstract. This article discusses the phenomenon of polysemy in English and Uzbek, its main sources are euphemisms and dysphemisms.

Key words: polysemy, polysemantic words, euphemism, dysphemism, lexical structure, word formation, extralinguistic, intralinguistic.

Замонавий тилшуносликда полисемия, яъни кўп маънолиликни инглиз ва ўзбек тилларида қиёсий ўрганишга қизиқиш ортиб бормоқда. Тилшунослар ушбу лингвистик тушунчага турлича ёндашиб, тил луғат составининг бойиш манбаларидан бири сифатида қарайдилар.

Полисемия, деб ёзади А.Хожаев – грекча *poly* –кўп +*sema* – белги. Тил бирликларининг бирдан ортиқ маънога эга бўлиши, кўп маънолилик¹.

Полисемия ҳодисаси барча тилларда ҳам салмоқли ва муҳим ўрин эгаллайди. Тилнинг бойлиги фақат сўзлар, сўз бирикмалари, иборалар миқдори билан эмас, балки тилда полисемантик сўзлар миқдори билан белгиланади. Сўзларнинг кўп маънолилиги тилнинг бойиш манбаларидан бири ҳисобланади.

Полисемия ва омонимия ҳодисалари бир-бирига ўхшаб кетади. Полисемантик сўзлар ўз туркумида бир неча лексик маънога эга бўлишида кузатилади. Ушбу лексик маънолар ўзаро бир-бир билан ҳамма вақт семантик жиҳатдан боғликлиги билан характерланади. Полисемантик сўзлар, аввало, сўзларнинг маъно юзага келтириш ҳисобига таркиб топади². Бу ҳодиса кўпгина тиллардаги сўзларнинг семантик тараққиётида ҳам кузатилади, деб таъкидлайди И.В.Арнольд³.

Сўз ҳосила маъноси юзага келишининг барча ҳодисалари ўз аҳамиятига эга. Полисемантик сўзлар синхроник нуқтаи назардан белгиланади. Ҳамда улар сўз лексик маънолари миқдорини ошириш билан бирга полисемантик сўз таркиб топишида муҳим аҳамият касб этади.

Тилшуносликда лексик маънонинг кенгайиш ҳодисасини ҳам полисемия бўлишига сабаб бўлувчи ҳодисалардан бири деб қараш ҳам мавжуд⁴. Аммо полисемия юзага келиши бирдан ортиқ лексик маънонинг ҳосил бўлиши эканлиги ҳолда лексик маъно кўпайишига қараб бир маънонинг ички ўзгаришидир. Сўзларнинг янги лексик маъно орттириши фақат ҳосила маъно юзага келиш ҳисобига эмас, балки эвфемизм ва дисфемизм натижасида ҳам пайдо бўлади. Энди эвфемизм ва дисфемизм тушунчаларига эътибор қаратамиз. Эвфемизм грекча *euphemismos*, *eu-yaxshi*, *rhemis* – гапираман. Нарса -ҳодисанинг анча юмшоқ формадаги ифодаси, кўпол беадаб сўз, ибора ва табу ўрнида кўпол булмайдиган сўз, иборани қўллаш.

Эвфемизм ва дисфемизмлар шу тилда гаплашувчи халқ руҳиятининг ўз сўзлари лексик маъноси тараққиётида акс этиши деб қаралади. Қайси тил бўлмасин тилнинг мазкур ҳодисаси шу халқнинг удуми, дунё қараш ирим-сиримлари, умуман халқ руҳияти этиборида бўлади.

Эвфемизм ифодага ижобий ёндашувни юзага келтириш мақсадида амалга оширилади. У шу тилда сўзлашувчи халқнинг урф-одати, маданиятлиги билан боғлиқ ҳолда амалга оширилади. Дисфемизм эса ифодага салбий ёндашувни юзага келтириш мақсади билан амалга оширилади. Бу эса кишиларнинг ўзаро мулоқоти, ахлоқи ва ўзини тутиши билан алоқадор.

Л.А.Булаховский таъбири билан айтганда, “эвфемизм грекча еи яхши, – физм- гапираман”, яъни яхши гапираман деган маънони билдиради. Немис тилининг лингвистик луғатида эса грекча *euphemiya* (*nemischaga*) *guter ruf* деб аталиб, яхши муомала маъносида деб қайд этилган. Кўпол нарсани, ҳодисани яхши сўз билан ифодаланиши. Масалан: инглиз тилида “*bitch*” (фохиша) сўзини олсак кўпол сўз қулоққа ёмон эшитилади. Энди уни қуйидаги сўз ёки иборалар билан берадиган бўлсак, унда сўзнинг кўполлик маъносидан юмшоқроқ айтилишини кузатамиз.

“a lady of easy virtue, a light woman, an easy woman, a real battleaxe, a house of ill family”.

Аммо *bitch* (фохиша) сўзини қанчалик эвфемистик иборалар билан безамайлик барибир у кўполлигини, хунук сўз эканлигини ўзида намоён этиб туради. Фактлар эвфемик нутқни қуйидагича таснифлашга имкон беради.

1.Воқеликнинг табуллашиш даражасига кўра: номини айтиб бўлмайдиган, “айтиш ман этилган, партографик тушунчалар билан боғлиқ эвфемалар”. Масалан “жалаб” тушунчасини

ифодаланиши учун ишлатиладиган эвфемаларни куйидаги мисоллар орқали исботлашга ҳаракат қиламиз.

- *Мулло Қозимжон, сизнинг аёлингиз сал бежю юрадиган бўлибди (Х.Х. Ниёзий).*

- *Ўғлим, бунақа қиз экан вақтида билиб ўзингни четга олганинг яхши бўлибди (Мирмуҳсин).*

- *Маҳалламизда битта суюқ оёқ чиқибдида(Мирмуҳсин).*

- *Қимсаннинг қулогига шивирлади: хотининг ҳалол эмас (А.Қаҳҳор).*

- *Чунки у эрига бевафолик қилган, ёмон йўллارга юрган (Р.Узоқова).*

Инглиз тилида : *it is entirely populated by croos, stock exebangey jugglers, corrupt policemen and ladies of easy virtue (I.Lindsay).*

She was a light woman, whom nobody respected (I.Lindsay).

2.Кўркинч, совук, нохуш хабар ёки ўлим билан боғлиқ эфемалар. Масалан: Мурод хўжа домла билан Салимхон Иброхимовни сиёсий идора олиб кетганли ҳақидаги хабарни эшитиб ваҳимада ўтирганларида ўрта эшик тақиллайди. Эшикни очган домла Ёқубовга “Бунақа бераҳм бўлманг. Эшик деганини занжири бўлади. Одам деган шуни шақрлатади, наҳот тарс-турс.

- *Бегим жасади ўзи қурдирган Мирзо Ҳумоюн мақбарасининг ўнг қаторида дафн этилган(П.Қодиров).*

-*Ёшим йигирма еттига кирди, ҳамон ўғилга зорман. Бир эмас, икки ўғлимни қабрга кўйдим (П.Қодиров).*

Инглиз тилида *Patrich Heney has alredy gone to his long home Samuel adams has soon to follow.*

Эвфемизмлар семантик-грамматик шаклланишига кўра лисоний ва нуткий эвфемизмларга бўлинади.

Лисоний эвфемизмлар маъноси бирикма таркибидаги сўзларнинг реал маъносидаги англамайдиган яхлит ҳолда бир умрлик тушунча - образли маъно ифодалайдиган воситадир. Шу жиҳати билан эвфемизмлар фразема, мақол, матал каби ходисаларга ёндошдир.

Инглиз тилида “ногирон ” маъносини берувчи фраземага диққат қаратамиз.

Women you have gone too far! You are out of your senses (D.Carten)Fatherloss

Лисоний эвфема луғавий бирлик, уни луғатлаштириш мумкин. Нуткий эвфема эса бу талабга жавоб бермайди.

Масалан: “ўлмоқ” тушунчасини ифодаловчи “қурбон бўлмоқ”, орамиздан кетмоқ каби эвфемаларни луғатлаштириш мумкин, демак, улар лисоний эвфемалар ҳисобланади.

Инглиз тилида **heck (hell),sight – deprived (blind),farm(idiot),nedy(poor)** каби эвфемалар луғат составидан жой олиши мумкин, шунинг учун улар лисоний эвфемалардир.

Тилшунос олим Анвар Омонтураев – табу ва эвфемизм ибтидоний дин,онгсиз одамларнинг таъсирида пайдо бўлган эскилик кондалари, булар йуқ бўлиб боради деган қарашлар узини оқламайди, деб кўрсатади.

Масалан: аёллар эрини “ эрим” сўзи ўрнида “дадаси”,“адаси”сўзлари билан аташади. Мана шу ходиса эвфемизм дейди олим. Яна фикрини давом эттириб шундай ёзади:

Ёш хотинлар эрини “ўртоғим ” дейди, бу ҳам эвфемизм⁶

И.В Арнольднинг қайд этишича, инглиз тилида “cbrist “ сўзи куллаган,унинг урнида эвфимизм сифатида ” cripes” сузи қўлланилади.

Эвфемизм ҳам, дисфемизм ҳам тил лексик қатламнинг энг тез ўзгарувчан соҳасидир.

Эвфемизмлар сингари дисфемизмлар ҳам тилда мавжуд бўлиб, унга шундай таъриф берилади. О.С Аманованинг луғатида “Дисфемизм муайян матидаги ниманидир номини маъдум даражада дағал, бетакаллуф, кўпол ном билан алмаштириб ифода этувчи тропдир ” деб шарҳлаган⁷

Масалан: Инсонга нисбатан “чучка”,“тунка” сўзларини куллаш дисфемизмдир. “ўлим ” сўзи ўрнига “кўзига тупроқ тўлмоқ”,“ асфаласофинга кетмоқ”, “ер тишламоқ”,“ернинг каърига кетмоқ”,“ёстиғи қуримоқ”,“нариғи дунёга ” жўнамоқ.

Инглиз тилшунослигида дисфемизм ҳақида ҳеч нарса берилмаган. Унинг ўрнига “slang” таҳлил этилган. Бу “slang” сўзи билан дисфемизм ўзаро дублет. Slang тушунчаси дисфемизм тушунчасига нисбатан анча кенг.

И.В Аракиннинг таъкидлашича сленгизимларнинг муҳим хусусиятлари уларнинг кўпол ва хаёли, дағал ва ҳиссиётли, илтифотсиз ва ҳазиломузлиги ҳисобланади.

Дисфемизмлар нарса ёки кишиларнинг салбий белгиси билан аташ орқали ҳам ҳосил бўлади.

Хуллас, эвфемизм ва дисфемизм моҳиятига кўра бир хил характерга эга бўлса ҳам, ижобийлик ва салбийлик нуқтан назардан қарама – қарши ифодага эгадир.

Эвфемизм ўзгарувчан, яъни тез эскириб ўрнига янгиси ўрнига алмашиб кирадиган қатлам бўлса, дисфемизм бу хусусиятга эга эмас. Шунингдек, улар тилдаги объектив ходисалардир.

Полисемия сўз ясаш орқали ҳам юзага келади. Л.А. Булаховский префиксларнинг сўз ясаш ҳисобига ҳам кўп маъноли сўз – полисемантик сўз таркиб топади, деб кўрсатади. Сўз яшанинг бу тури кўпроқ Ҳинд, Европа тиллари оиласига кирувчи тилларда мавжуддир. Туркий тилларда эса сўз ясовчи сўзнинг ўзагига қўшилади.

Тилшуносликда сўз ясаш орқали полисемантик сўзларнинг пайдо бўлишида икки хил сабаб бўлади.

1. Экстралингвистик сабаб 2. Интралингвистик сабаб

Экстралингвистик сабаб билан полисемантик сўз яшашда ўзак ҳам аффикс ҳам ҳамма вақт бир маънода бўлиши шарт эмас.

Фақат бир – бирига алоқасиз шароит ва мақсадда бир ўзак ва аффикс билан бирдан ортик марта сўз яшаши аҳамиятлидир.

Интралингвистик сабабга кўра полисемантик сўз ясаш икки асосга эга бўлади.

А) ясовчи аффикснинг полисемантиклиги;

Б) ўзак бўлувчи сўзнинг полисемантиклиги;

Сўз ясалишида аффикснинг полисемантиклиги юзага келишида аҳамиятлидир. Масалан: Темирчи сўзига – лик аффикси қўшилса, қуйидаги лексик маъно таркибига эга бўлади.

1. Темирчиға хос фаолият . Темирчиликни севмоқ.

2. Темирчилик устахонаси. Темирчиликка кетмоқ, буюрмоқ.

3. Темирчилар устахонаси, дўкони. Темирчилик йул устида каби⁸.

Шунингдек, –лик аффикси яна хусусият тепалик билдирувчи сифатлардан ўзакдан англашилган ҳолат, жой ифодаловчи белги отлардан ясаш ҳам мумкин. Полисемантик сўзларнинг манбалари сўзларнинг ҳосила маъно юзага келтириши, эвфемизм, дисфемизм, ясама маънолар ясалиши билан ҳисобланади. Полисемантик сўзларнинг юзага келишида ҳосила маъноларнинг пайдо бўлиши асосий ўринда туради. Аксарият ҳолларда эвфемистик ва дисфемистик маънолар уларга тенг бўлади.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, сўзлар ўз семантик таркибида қанча лексик маъно бўлишига кўра икки типга маносемия ва полисемияга бўлинади. Полисемияда сўз лексик маъноларнинг ўзаро боғлиқлиги ўзига хос лексик маъно типларини юзага келтиради ва улар бош маъно, асос маъно ва тобе маъно деб номланади. Полисемияда лексик маъно ўзи оид бўлган сўз қайси туркумга мансуб бўлса шу туркум вазифасини бажаради. Полисемия манбалари сифатида лексик маънонинг ҳосила маъно бериши, сўз ясаш эвфемизм ва дисфемизмлар ҳисобидан бўлади. Чоғиштирилаётган инглиз ва ўзбек тилларида полисемантик сўзларнинг манбалари деярли бир хилда. Полисемантик сўзлар тил бойлиги ҳисобланиб, улар ушбу бойлиқнинг сифатли қатламидир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Хожиев А. Лингвистик терминларнинг изоҳли луғати. -Т.Ўқитувчи 1985. Б.69
2. Миртожиев М. Ўзбек тили семасологияси - Т. «Мумтоз сўз» нашриёти, 2020.
3. Арнольд И.В. The English world- М. 1973. P-36.
4. Буранов Ж, Муминов А. A practical course in English lexicology. – Т. «Ўқитувчи», 1990.
5. Анвар Омонтурдиев. Профессинал нутқ эвфемикаси. (Чорвадорлар нутқи мисолида). Филология фанлар доктори. – Т. 2009-50б.
6. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов- М. 1966 «Издательство СЭ» : -60бс